

Direktoratet for byggkvalitet

post@dibk.no

Norges
Handikapforbund

Vår dato: 09.02.2017
Vår ref.: Steinar Myrdal

Høringsuttalelse fra Norges Handikapforbund (NHF) vedrørende forslag til ny byggteknisk forskrift (TEK17)

Sammendrag av hovedkonklusjoner:

- Det er positivt at departementet foreslår språklige og strukturelle forbedringer for å få en lettere lesbar og mer brukervennlig forskrift.
- Høringsforslagets definisjon av trinnfri må endres.
- Krav til maks stigning 1:20 for gangatkomst må opprettholdes.
- Høydeforskjell mellom hvileplan må ikke økes fra 0,6 m til 1,0 m.
- Evakueringsplaner alene kan ikke ivareta sikkerheten til personer med nedsatt hørsel. Unntak for optiske alarmorganer på bad og toalettrom må fjernes.
- «50 % - regelen» for tilgjengelig boenhet under 50 kvm må presiseres med regel om rekkefølge i utbygging. Det må kreves 50 % tilgjengelige boenheter i hvert byggetrinn.
- Det er ikke belegg for å hevde at forskning støtter snurektangel på 1,30 m x 1,80 m eller snusirkel på 1,30 m. Snusirkel på 1,50 m må beholdes som krav for både studentboliger og andre boliger. Dette støttes i internasjonale standarder og forskningsrapporter.
- Krav om innvendig bod og utvendige sportsboder må videreføres som i dag.
- Alle balkonger, terrasser og uteplasser til tilgjengelig boenhet må være trinnfrie.
- Luminanskontrast på 0,4 mellom skilt og tekst er for dårlig og er ikke i tråd med Blindeforbundets anbefalinger. Luminanskontrast her må være 0,8.
- Økning av maks betjeningshøyde fra 1,1 m til 1,2 m vil utestenge mange personer fra å kunne bruke omgivelsene. Krav til maks betjeningshøyde på 1,1 m må opprettholdes.

Innhold	Side
Sammendrag av hovedkonklusjoner	1
Innledning	3
FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne	4
Om kostnadsdiskusjonen og boligpriser	6
Forskningsprosjektet på Gjøvik	6
Fakta eller konstruert situasjon	8
Kommentarer og svar til utvalgte kapitler i høringsforslaget	9
- Kapittel 1 Felles bestemmelser	9
- Kapittel 8 Opparbeidet uteareal	9
- Kapittel 11 Sikkerhet ved brann	11
- Kapittel 12 Planløsning og bygningsdeler	12
Avslutning	16

Innledning

Høringsnotatet fra Direktoratet for byggkvalitet opplyser at forskriftsendringene som foreslås til TEK17 kan plasseres i to hovedkategorier:

1. Forenkling, tydeliggjøring og bedre struktur
 - Språklige og strukturelle forbedringer og forenklinger skal gi en lettere lesbar og mer brukervennlig forskrift. Disse endringene er ment å spare tid og gi enklere forståelse og bedre etterlevelse. Endringene er også et første skritt på veien mot en mer digitaliseringsvennlig forskrift.
2. Fjerning, lemping og forenkling av krav
 - Endringer som er ment å bidra til redusere byggekostnader, primært for boliger.

NHF ser positivt på at direktoratet ønsker å forenkle og tydeliggjøre selve forskriften, slik at byggesaksbehandling i Norge kan bli enklere og raskere både for kommuner og byggherrer og slik at det blir færre konflikter pga. mindre rom for feiltolkninger.

NHF mener at forslagene om lemping på krav i hovedsak er forslag som forverrer livssituasjonen for både eldre og funksjonshemmede. Motivet er at boligbransjen skal få økt fortjeneste. Vi viser til Ekspertutvalget som har utredet hjelpemiddelpolitikken. Utvalget viser til TEK17 og mener det er svært uheldig dersom regelverket endres i en slik retning at det stilles mindre krav til tilgjengelighet og universell utforming av nye boliger enn det som er tilfellet i dag. (Kilde: *En mer effektiv og fremtidsrettet hjelpemiddeiformidling – for økt deltakelse og mestring*, februar 2017).

Tidligere fikk noen få, men mektige, aktører i boligbransjen lov til å gi tilgjengelighetskravene i TEK10 skylden for stor økning i boligprisene. Dette til tross for at flere anerkjente institusjoner og fagpersoner både innen forskning, arkitektur og økonomi mente at kravene har minimal virkning på byggekostnader, og at samfunnet vil være tjent med å beholde de opprinnelige tilgjengelighetskrav i TEK10. Selv om myndighetene i kjølvannet av dette likevel har gjennomført flere lempinger på tilgjengelighetskravene de siste par år, ser man at boligprisene stiger mer enn noensinne. Dette viser med tydelighet at tilgjengelighetskravene har liten eller ingen innvirkning på markedets boligpriser.

NHF mener at myndighetene må erkjenne hva dette i bunn og grunn dreier seg om: Verdier og menneskesyn – hvem skal med? Hvor mener samfunnet listen skal ligge når boligpolitiske mål er boliger for alle i gode bomiljø? Dersom funksjonshemmede defineres ut fra den allmenne boligpolitikken; er det da fordi direktorater og politikere mener at funksjonshemmede er mindre verdt enn andre? Det er jo unektelig det man får inntrykk av når man leser DiBK sine merknader vedrørende forslag om snusirkel 1,30 m for studentboliger: *«Forslaget kan innebære ekskludering av en liten gruppe potensielle beboere (brukere av elektrisk rullestol).*

NHF mener at det er tendensiøst av myndighetene å legge mer vekt på et svært avgrenset forsøk ved Høgskolen på Gjøvik, enn på SINTEF Byggforsk, internasjonal forskning og internasjonale standarder. På verdensbasis er 1,5 m snusirkel ansett som et godt kompromiss, som gjør at de fleste brukere av vanlige rullestoler har plass til manøvrering i vanlige situasjoner.

NHF konstaterer at ingen av høringsnotatets vedlagte konsekvensutredninger og samfunnsøkonomiske analyser støtter innføring av snurektangel på 1,30 m x 1,80 m eller snusirkeldiameter

1,30 m, fordi arealet er for lite og vil stenge mange mennesker ute fra boligmarkedet. Forskningsprosjektet fra 2014 utført av Høgskolen i Gjøvik gir ikke tydelig anbefaling om å innføre dette snurektangelet. Resultatene viser at mange av testpersonene ikke greier å snu på så liten plass.

- **Menon Economics** opplyser i sin rapport, side 29, at de i telefonintervju med prosjektleder Nersveen hos HIG har fått bekreftet at snusirkelen på 1,3 m i liten grad vil ha konsekvenser for brukere av manuelle rullestoler, mens rom med denne snusirkelen vil være svært vanskelig, hvis ikke umulig, å bruke for brukere av elektriske kombirullestoler.
- **Proba** sin konsekvensutredning anbefaler ikke at det foreslåtte snurektangel innføres. På side 19 i rapporten avsluttes deres konklusjon vedrørende arealbehov for rullestol slik: «*Spriket i vårt materiale er såpass stort at vi ikke finner grunnlag for å gi en klar anbefaling om denne regelendringen.*»
- **FoU, erfaringer, internasjonale standarder.** Et entydig og bredt kompetansemiljø for bruk av rullestoler, funksjonshemmedes organisasjoner, Sintef, Nav, ISO standarder og norske standarder samt Steinfeldt/Buffalo University sin forskning, som har testpopulasjon mange ganger større enn Gjøvik-prosjektet, viser at en bredde på 1,30 m eller snusirkeldiameter på 1,30 m ikke er tilstrekkelig og dermed vil utestenge mange. En firkant på 1,50 m x 1,50 m eller snusirkel med diameter 1,50 m er det nødvendige minimumsmålet.

NHF er sterkt imot at krav om stigningsforhold foreslås endret fra 1:20 til 1:15. Hvis dette gjennomføres vil hverdagen bli mer vanskelig og krevende for mange funksjonshemmede. Stigning 1:20 ble ikke innført med TEK 10. Fra midten av 80-tallet har 1:20 vært hovedregelen, med unntak opp til 1:12 for kortere strekning. At maks høydedifferanse mellom hvileplan vurderes økt fra 0,6 m til 1,0 m er også meget alvorlig. Summen av denne økningen og brattere stigning vil få store konsekvenser for personer som bruker manuell rullestol, og også for offentlige budsjetter hvis unødig mange må gå over til elektrisk rullestol pga. endringen i stigningskravene. Se mer om stigning under omtale av forskningsprosjektet på Gjøvik.

NHF mener at departementet og direktoratet med sitt forslag velger å innskrenke funksjonshemmedes tilgang til boligmarkedet og samfunnet generelt. De eneste vinnere i dette er boligprodusenter som vil få enda større utbytte. Taperne vil være oss alle, nå eller når vi blir eldre, fordi boligene ikke vil bli tilgjengelige og brukbare.

FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne

Norske myndigheter ratifiserte den 3. juni 2013 FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Fra det øyeblikket forpliktet Norge seg til å rette seg etter konvensjonens artikler. Det kan se ut som om regjeringen vegrer seg mot å innfri sine forpliktelser siden mange av punktene i forslaget om endring av byggeforskriftene har konsekvenser som klart bryter med konvensjonen. Det innebærer en ubestridelig innskrenkning av funksjonshemmedes muligheter for å ha et likeverdig liv.

Utdrag fra Artikkel 4 Generelle forpliktelser:

1. *Partene forplikter seg til å sikre og å fremme full gjennomføring av alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter for alle mennesker med nedsatt*

funksjonsevne, uten diskriminering av noe slag på grunn av nedsatt funksjonsevne. For dette formål forplikter partene seg til

(...)

- f) *å iverksette eller fremme forskning og utvikling av varer, tjenester, utstyr, bygg, anlegg og opparbeidede uteområder som er universelt utformet i samsvar med definisjonen i artikkel 2 i denne konvensjonen, og som bør forutsette minst mulig tilrettelegging og lavest mulige kostnader for å ivareta de spesielle behovene til en person med nedsatt funksjonsevne, samt å fremme deres tilgjengelighet og bruk, og fremme universell utforming i utviklingen av standarder og retningslinjer,*

Utdrag fra Artikkel 9 Tilgjengelighet:

1. *For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder, skal partene treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og –systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene. Disse tiltakene, som også skal inkludere å identifisere og fjerne det som hindrer og vanskeliggjør tilgjengeligheten, skal blant annet gjelde for;*
 - a) *bygninger, veier, transport og andre innendørs og utendørs tilbud, herunder skoler, boliger, helsetjenestens lokaler og arbeidsplasser,*

Utdrag fra Artikkel 19 Retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet:

- Konvensjonspartene erkjenner at alle mennesker med nedsatt funksjonsevne har samme rett som andre til å leve i samfunnet, med de samme valgmuligheter, og skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak for at mennesker med nedsatt funksjonsevne lettere skal kunne bruke denne rettighet fullt ut, og bli fullt inkludert og delta i samfunnet, blant annet ved å sikre;*
- a) *at mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform,*

Utdrag fra Artikkel 28 Tilfredsstillende levestandard og sosial beskyttelse:

1. *Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til en tilfredsstillende levestandard for seg selv og sin familie, herunder tilfredsstillende mat, klær og bolig, samt til stadig bedring av sine leveforhold, og skal treffe hensiktsmessige tiltak for å trygge og fremme virkeliggjøringen av denne rettighet, uten diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.*
2. (...)

NHF mener at regjeringen ikke følger opp sine forpliktelser etter konvensjonen. I debatten som ligger til grunn for at departementet ønsker å lempe på kravene til tilgjengelig boenhet og universell utforming, omtales funksjonshemmede nærmest som en belastning for øvrige samfunnsborgere. Vi kan ikke se at regjeringen har integritet til å motstå enkelte aktører i byggenæringen. Det er illevarslende for det norske samfunn når enkeltaktører i byggenæringen vektles foran forpliktelser Norge har påtatt seg å følge overfor FN.

Om kostnadsdiskusjonen og boligpriser

NHF opplever at noen få og mektige aktører i boligbransjen får lov til å gi tilgjengelighetskravene i TEK10 skylden for en påstått stor økning i byggekostnader og boligpriser. Disse aktørene får lov til å fremstille funksjonshemmede som en belastning for øvrige samfunnsborgere. Dette gjør de til tross for at departementet selv, gjennom DiBK, har mottatt flere rapporter og beregninger fra kompetente forskere og andre aktører som slår fast at TEK 10 sine krav til tilgjengelig boenhet har minimal virkning på byggekostnadene.

Flere anerkjente institusjoner og fagpersoner både innen forskning, arkitektur og økonomi har tidligere bekreftet det samme. Vi nevner Arkitektbedriftene i Norge, Norske Arkitekters Landsforbund, Rådgivende Ingeniørers Forening og Bygganalyse AS. Studier og forskning fra bl.a. Camilla Ryhl fra Statens Byggforskningsinstitutt ved Aalborg Universitet København, SINTEF Byggforsk og NIBR har dokumentert at kostnadsøkningen er svært beskjeden, mens nytten av flere tilgjengelige boliger er stor. Samfunnet vil således være tjent med å beholde dagens tilgjengelighetskrav i TEK.

Selv om norske myndigheter i kjølvannet av dette likevel har gjennomført flere lempinger på tilgjengelighetskravene de siste par år, ser man at boligprisene stiger mer enn noensinne. Dette viser med tydelighet at tilgjengelighetskravene har liten eller ingen innvirkning på markedets boligpriser.

Forskningsprosjektet på Gjøvik

Forskningsprosjektet fra 2014 utført av Nersveen og Olsen på Høgskolen i Gjøvik benyttes i høringsnotatet som hovedkilde for foreslåtte endringer av krav til stigning og arealbehov i forskriften.

NHF mener at Gjøvikrapporten ikke kan legges til grunn for endringer av TEK17.

Forskningen dokumenterer ikke at 1,30 meter er tilstrekkelig som snuareal eller korteste side i snurektangel for personer som bruker elektriske rullestoler. Direktoratets forslag om 1,30 m avviker fra forskning utført av SINTEF Byggforsk, internasjonal forskning og internasjonale standarder. Vi mener at direktoratet ikke har dokumentasjon som støtter sitt forslag om 1,30 m.

Testingen ved Høgskolen på Gjøvik er utført med et lite utvalg rullestolbrukere der de fleste har korte rullestoler og normal armfunksjon. Realiteten er langt mer sammensatt, noe statistikk fra NAV viser. Man kan ikke bruke en slik avgrenset test til å trekke generelle slutninger med store konsekvenser for framtidens boligpolitikk. ISO 21542 og planløsningsserien fra SINTEF Byggforsk bygger på vesentlig større grunnlag, og angir snusirkel med 1500 mm i diameter.

Rapporten erkjenner at de ikke har med så mange testpersoner/kategorier som oppdragsgiver DiBK ønsket. NAV, som er landets mest kompetente faginstans på området, mente det var nødvendig med enda flere enn oppdragsgiver bestilte. Manglene gjelder i særlig grad manuelle allroundstoler og elektriske rullestoler for inne- og begrenset utendørs bruk, såkalte kombistoler. For sistnevnte kategori mangler studien stoler med større lengde, likeså både antall og variasjon for stoler med bakhjulsdreift. **Det skjeve utvalget i testene avgjør resultatet.**

Gjøvik-rapporten tar også selvkritikk på side 51: *Det skal sies at målemetoden hadde sine svakheter. Det kunne variere hvor langt inn i korridoren hver enkelt testperson kjørte før snuoperasjon ble satt i gang. Et annet forhold var tilgjengelig snulengde var stor, og den tilgjengeligheten var det noen som utnyttet med god monn.*

I rapporten til Menon Economics går det fram at prosjektleder Nersveen bekrefter at rom med snusirkel 1,3 m vil være svært vanskelig, hvis ikke umulig, å bruke for brukere av elektriske kombirullestoler.

Studiens konklusjon samsvarer heller ikke med konklusjonene fra langt større internasjonale studier. Ved Buffalo University i USA har Edvard Steinfeldt ledet et liknende arbeid hvor populasjonen var på 338 testpersoner. Her er resultatet 80 prosent persentil ved 150 cm bredde (eller snusirkel), og 90 prosent persentil ved 170 cm. Rapporten fra Gjøvik forklarer dette med at de antar at testpersonene hos Steinfeldt hadde en større andel av større funksjonsnedsettelse.

NHF mener at Steinfeldts studie viser mer av virkeligheten, og ikke noe som er tilpasset et regime hvor personer blir sortert etter hvor store funksjonsnedsettelse de har: Én gruppe med små funksjonsnedsettelse som kan inkluderes i samfunnsplanleggingen, og en annen gruppe med større funksjonsnedsettelse som ikke kan inkluderes i samfunnet på samme måte. Et tenkesett med slik segregering er en farlig utvikling for samfunnet og ikke i tråd med universell utforming, formålet med plan- og bygningsloven og formålet i teknisk forskrift.

Rapporten er ikke relevant for endring av stigning og nivåforskjell mellom hvileplan.

Forsøkene ved HIG er gjennomført med et svært lavt antall testpersoner fra gruppen som særlig vil merke konsekvensene av endringsforslagene. Det er heller ikke testet ut realistisk kjøring på 15 m lang rampe med stigning 1:15, som ville tilsvart en høydedifferanse på 1,0 m. Nivåforskjell på 1,0 m i rampe med stigning 1:15 er faktisk ikke utprøvd. Testene gir ikke grunnlag for å endre verken krav til stigningsforhold eller nivåforskjeller mellom hvileplan.

Forsøkene er uført med utvalg og metode som ikke speiler virkeligheten, eksempelvis forsøket med å forsere stigning i rampe. Brukere av såkalte aktivrullestoler er i mange tilfeller mer førlige og sterke i overkropp, armer og hender enn befolkningen generelt. Personer som bruker manuelle allroundstoler vil ofte ha noe redusert kraft i armer/hender og vil ha store utfordringer ved stigninger brattere enn 1:20. Gruppen er sterkt underrepresentert i testens populasjon. I stigningstesten er antall allroundrullestoler bare 2 stk. At rapporten fra Gjøvik nærmest utdefinerer mange personer med større funksjonsnedsettelse enn de som bruker en såkalt aktivrullestol, er oppsiktsvekkende og kan ikke aksepteres.

Gjøvik-rapporten framstiller fra denne testen en tabell som viser hvor langt de forskjellige testpersonene skal ha greid å bevege seg oppover ramper med forskjellige stigninger. For stigning 1:15, i hele den skjefvordelte populasjonen, varierer angitte lengder mellom 60 m og 20 m. Jf. metoden som er brukt er det helt feil å hevde at testpersonene har greid å kjøre disse lengdene. Faktum er at testpersonene har kjørt en rampelengde på 12 m, snudde på hvileplanet og trillet ned igjen, før personen begynte på en ny tur opp rampen. I etterkant er lengdene for hver enkelt tur slått sammen. Dette er intervallkjøring med hvile i mellom, og summen av lengde på antall intervaller gir ikke belegg for å hevde at personer har greid å kjøre x antall meter i én rampe.

Her et eksempel på forskjell mellom virkeligheten og statistiske påstander: Selv om komplekse, og for lekfolk uforståelige, statistikkprogrammer viser noe annet, går det ikke an å hevde at det ikke er forskjell for en kjørt 24 m rampelengde med stigning 1:15 versus samme for stigning 1:20, når det faktisk går fram at den ene av kun to allroundrullestoler i testpopulasjonen ikke greier lenger enn 20 m ved stigningsforhold 1:15.

Den aktuelle testpersonen greier ikke å kjøre den 12 meter lange rampen med stigning på 1:15 to ganger til tross for at vedkommende, i likhet med de andre testpersonene, har hatt *hvileintervall* etter kjørte 12 meter. Denne testpersonen klarer i første forsøk å kjøre 12 m. I sitt andre forsøk, etter hvile, greier han bare å kjøre 8 m. For alle personer som befinner seg i denne underrepresenterte kategorien hjelper det ikke at det rapporteres om «ikke statistisk målbar forskjell».

Fakta eller konstruert situasjon

NHF mener at studier som skal legges til grunn for eventuell revidering av tilgjengelighetskrav må basere seg på fakta om funksjonshemmedes faktiske bruk av rullestoler. Dimensjonerende faktorer må sørge for å inkludere innbyggere som bruker elektriske rullestoler med motorisert styring for innendørs- og begrenset utendørs bruk. Dette er den klart største gruppen av personer som bruker elektrisk rullestol med motorisert styring. Jo mindre plass det dimensjoneres med, jo flere funksjonshemmede vil ekskluderes fra boligmarkedet og mulighet til likestilt sosialt liv (jfr. definisjonen av funksjonshemming som en relasjon mellom individ og omgivelser – jo mer utilgjengelige omgivelser, jo flere funksjonshemmede).

Dette er et valg samfunnet må gjøre – hvem skal vi inkludere? Spørsmålet kan ikke besvares med at funksjonshemmede må bruke små rullestoler for å bli inkludert. Rullestolmarkedet er utviklet for å dekke faktiske behov, med rullestoler som dekker ulike individuelle behov.

Personer som bruker rullestol, bruker den vanligvis hele dagen for å leve et liv på linje med alle andre. Rullestolen må være god å sitte i og ha gode kjøreegenskaper både inne og ute. En forestilling som ser ut til å råde hos bl.a. Boligprodusentenes forening, at funksjonshemmede kan greie seg med små, elektriske innerullestoler, er ikke i tråd med realitetene. Av de som bruker elektriske rullestoler med motorisert styring, er det rullestoler for kombinert inne- og utebruk som er den desidert største gruppen, og gruppen er økende. Kombinertstoler med senterdrift utgjør kun en svært liten andel og det er ifølge NAV ingenting som tyder på at andelen slike stoler er sterkt økende. Dårlige kjøreegenskaper når det gjelder hindringer, gjør stolen uaktuell for mange.

Nav har mange ulike rullestoler med i sitt sortiment for å dekke funksjonshemmedes individuelle behov for hjelpemidler. Det er den enkeltes samlede behov og det livet man lever som avgjør valget av rullestol. For det store flertallet velges elektriske rullestoler for kombinert bruk inne og ute, med forhjulsdrift eller bakhjulsdrift. Årsakene er mange og handler om sittekomfort, kjøreegenskaper, at man kan bruke den samme rullestolen inne og ute, kan leve et sosialt liv i samfunnet og besøke andre. Med en kombirullestol unngår man også lagringsplass for ekstra rullestol og samfunnet unngår å bruke penger på flere rullestoler enn det funksjonshemmede har behov for.

Det er ingen farbar vei å konstruere en utopisk virkelighet som ikke stemmer med funksjonshemmedes behov for nødvendige hjelpemidler for å leve et selvstendig liv og delta i samfunnet.

Kommentarer og svar til utvalgte kapitler i høringsforslaget

NHF mener at krav til universell utforming og tilgjengelig boenhet i opprinnelig TEK10 er helt nødvendige minimumskrav for at alle, i så stor grad som mulig, skal kunne bruke bygninger, boliger og andre omgivelser. Vi gir i det følgende en vurdering av spesifikke endringsforslag, og vi gir begrunnelse for hvorfor vi mener disse punktene ikke må endres.

Kapittel 1 Felles bestemmelser

§ 1-3 Definisjoner

NHF mener definisjonen i bokstav m må endres. Trinnfri og terskelfri er to forskjellige begreper. Terskel er en gjenstand som i enkelte tilfeller sitter i underkant av en døråpning. Den hører ikke hjemme i begrepet trinnfri. Vi mener at slik forslaget her definerer trinnfri vil det kunne føre til unødig bruk av terskler i dører.

NHF foreslår følgende definisjon som og vil stemme med NS 11001 Universell utforming av byggverk:

m) trinnfri: Flate eller plan med kant eller nivåforskjell på maksimum 20 mm, og hvor eventuell kant er skrånningen og ikke brattere enn 45 grader.

Kapittel 8 Opparbeidet uteareal

Stigning jf. § 8-5, § 8-6 og § 8-7 + innvendig for §12-6 og §12-16

For stigning i opparbeidede utearealer, og også i byggverk, er det i samtlige ovennevnte paragrafers første ledd foreslått å endre det generelle kravet til stigning i gangatkomst og kommunikasjonsveier fra 1:20 til 1:15. I tillegg foreslås at maks lengde på kort stigning med 1:12 i helning kan økes fra 3 m til 5 m og at maks høydedifferanse mellom hvileplan økes fra 0,6 til 1,0 m.

Om direktoratets merknader og Proba sin vurdering

Direktoratet skriver at endringsforslaget er konsekvensutredet, og at hensynet til tilgjengelighet er ivaretatt. Proba sin konsekvensutredning bruker Gjøvikrapporten som eneste kilde, og avskriver tilbakemeldingen fra funksjonshemmedes organisasjoner. **NHF** mener testingen ved Gjøvik ikke gir grunnlag for å konkludere med økt stigning, se våre vurderinger om dette på side 7.

Proba mener også å ha funnet løsningen for personer som har problemer med stigning, dog uten at den samfunnsøkonomiske konsekvensen er vurdert: «Hvis en bruker av manuell stol etterhvert får økte bevegelsesproblemer, og ikke lenger klarer en helning på 1:15, vil vedkommende kunne få en elektrisk rullestol. Det er derfor viktig å trekke frem at rullestolbrukere også er ansvarlig for egen fremkommelighet.»

NHF mener det er useriøst å fremme slike hindringer i samfunnet, for deretter å overlate kostnadene til Nav og fellesskapets midler.

Når det gjelder økt avstand mellom hvileplan hevder Proba at de har mottatt entydig positiv tilbakemelding fra organisasjonene. Dette er ikke korrekt. **NHF** mente, og hevdet da som nå, at konsekvensutredningens løsning for hvile, nemlig at rullestol- og rullatorbrukere bare kan stille seg på tvers hvor som helst i rampen, er helt uhørt. Vi formidlet i intervjuet at sidehelningen blir over tre ganger så bratt som godkjent tverrfall, at det blir vanskelig å starte opp igjen for å ta seg videre opp rampen og at man stenger øvrig trafikk i rampen. Hvordan kan da Proba konkludere med at endringen ikke blir en vesentlig forverring for de som skal bruke atkomstveier og ramper?

Kravet om stigning i TEK10 er godt innarbeidet og gir handlingsrom

Stigningskrav til gangatkomst i terreng kan enkelte ganger være utfordrende, men dette er det tatt høyde for i dagens forskrift. Både for bygning med tilgjengelig boenhet og for bygning med krav om universell utforming er det i dagens § 8-6 gitt mulighet for unntak dersom terrenget er for bratt.

Fra midten av 80-tallet har stigningsforhold 1:20 vært hovedregel, men med unntak opp til 1:12 for kortere strekning. Eksempelvis er dette å finne i «rett og slett» - veiledning til Byggeforskrift 1987. Stigning 1:20 ble altså ikke innført med TEK 10.

At høydedifferanse mellom hvileplan vurderer økt er meget alvorlig. Summen av denne økningen og brattere stigning vil få store konsekvenser for personer som bruker manuell rullestol. Bratte stigninger vil også gi problemer for mange eldre mennesker. Om dette gjennomføres vil hverdagen bli mer vanskelig og krevende for mange.

NHF kan heller ikke bifalle at makslengde for stigning 1:12 foreslås økt fra 3 m til 5 m, selv om vi kan anse dette som mindre avgjørende enn øvrige endringsforslag vedrørende stigning.

Konklusjon vedrørende stigning jf. § 8-5, § 8-6 og § 8-7 + innvendig for § 12-6 og §12-16

NHF mener at;

- stigningsforholdet fortsatt må være 1:20.
- høydeforskjell mellom hvileplan fortsatt må være maks 0,6 m.
- maks lengde på stigning 1:12 fortsatt må være 3 m.

Kjøreatkomst og parkeringsplass, jf. § 8-8.

Eksisterende paragraf 8-8 Kjøreatkomst lyder slik: «Byggverk skal ha tilfredsstillende kjøreatkomst tilpasset byggverkets funksjon.»

Direktoratet foreslår i høringsnotatet at denne bestemmelsen skal oppheves.

NHF mener at særlig for større byggverk kan dette føre til at enkelte innganger kan miste kjøreatkomst. Dette kan føre til at nødetatene i akutte tilfeller får problemer med å nå andre innganger enn hovedinngangen. Det kan også føre til at mennesker med funksjonsnedsettelse som benytter taxi eller spesialtransport ikke kan bli kjørt til mest hensiktsmessig inngang.

For høringsnotatets nye forslag til § 8-8 *Parkeringsplass og annet oppstillingsareal* savner vi setningen som tidligere stod i § 8-9, 3 b; *I byggverk med parkeringsplasser skal disse være plassert nær heis*. Denne formuleringen kunne sikret at parkering for forflytningshemmede ble plassert nær heis i parkeringskjellere og andre parkeringsanlegg. Dette er viktig, ikke minst for personer med gangbesvær som bruker hjelpemidler som krykker og stokk, og for personer med hjerte-/lungesyke.

NHF konkluderer med at;

- eksisterende § 8-8 må bestå.
- krav fra eksisterende § 8-9, 3 b må bestå.

Kapittel 11 Sikkerhet ved brann

§ 11-11 Generelle krav om rømning og redning

1. ledd stiller krav om at rask og sikker rømning skal ta hensyn til personer med funksjonsnedsettelse. Dagens veiledning sier til dette at *det må vurderes om det er behov for spesielt utstyr for å ivareta kravet om rask og sikker rømning og redning av personer med funksjonsnedsettelse. Behovet for utstyr vil være avhengig av type byggverk og den interne beredskapen byggverket skal ha i bruksfasen. Eksempel kan være spesielt utstyr for alarm tilpasset brukerne av byggverket og utstyr for å lette redning via trapper.*

NHF mener at sistnevnte bør eksemplifiseres bedre ved at **evakueringsstol** nevnes som utstyr for å lette assistert rømning via trapper. Slike stoler gir smidig og rask rømning og betjenes lett av én person. Dette vil redusere rømningstiden.

§ 11-12 Tiltak for å påvirke rømnings- og redningstider

Andre ledd, bokstav a lyder: *Byggverk beregnet for virksomheter i risikoklasse 2 til 6 skal ha brannalarmanlegg.*

Det er foreslått endrede preaksepterte ytelser til dette leddet. I tredje kulepunkt for disse står følgende: *I byggverk med krav om universell utforming må bad og toalettrom ha optiske alarmorganer. Unntak kan gjøres der sikkerheten til personer med nedsatt hørsel ivaretas gjennom evakueringsplan, jf. § 11-12 fjerde ledd.*

NHF mener at det ikke går an å overlate sikkerheten for personer med nedsatt hørsel til en evakueringsplan alene. Om en person med redusert hørsel befinner seg på toalettet er det svært viktig at personen selv får informasjon om brannalarmen gjennom optisk varsling. Selv om evakueringsplan omfatter at personer skal sjekke toalettene, finnes det store muligheter for menneskelig svikt og at den aktuelle hørselshemmede personen for sent blir oppmerksom på brannalarmen.

NHF foreslår at setningen om unntaket fjernes fra preakseptert ytelse.

§ 11-14 Rømningsvei

NHF erfarer stadig at vi får henvendelser om at det i lave bygninger eller bygninger med egen rømningsvei ut fra første etasje, eller ut fra annen etasje i skrånende terreng, ikke er tilrettelagt for hjulgående hjelpemidler, selv om det enkelt kunne vært laget slik. Om rømningsveier i slike tilfeller også er mulig å bruke med rullator, rullestol eller annen hjulgående innretning vil jo rømningen i sin helhet bli mye bedre og faktisk rømningstid vil kortes inn.

NHF foreslår at følgende setning legges til i første ledd:

Der rømningsvei går direkte ut fra etasje til terreng skal denne være trinnfri.

Kapittel 12 Planløsning og bygningsdeler i byggverk

§ 12-2 Krav om tilgjengelig boenhet

NHF er lite tilfreds med hvordan «50-prosent regelen» i denne paragrafen ble endret og fortolket etter at høringsprosessen var ferdig i 2014. At et område med flere bygninger omsøkt samtidig, hvor bygningene uten tilgjengelighetskrav kunne bygges først, og uten garanti for når/om øvrige bygninger vil bli bygget, er et scenario som aldri ble luftet i det aktuelle høringsnotatet. Der var det konsekvent benevnt én bygning eller bygningen når forslaget ble lansert. **NHF** er derfor av den oppfatning at høringsinstansene ikke ble presentert for omfanget og følgene av forslaget den gang.

Når direktoratet nå ber om synspunkter på å redusere andelen tilgjengelige boenheter fra 50 % til 40 %, og dermed nok en gang vurderer å legge til rette for å legitimere ytterligere nedskjæringer i andel boliger med krav om tilgjengelig boenhet, har **NHF** svært liten sans for dette.

NHF mener at

- andelen tilgjengelige boenheter fortsatt skal være minst 50 % og ikke endres til 40 %.
- «50 % - regelen» i tillegg må presiseres med en bestemmelse om rekkefølge i utbygging.
- § 12-2 andre ledd må få lagt til en ny setning etter siste setning, slik: *Ved søknad om oppføring av flere bygninger gjelder unntaket samlet for bygningene. Dog skal det for hvert utbyggingstrinn bygges minst 50 % boliger med krav om tilgjengelig boenhet.*

§ 12-6 Kommunikasjonsvei

Både i dagens TEK og i det nye forslaget er stigningskrav i kommunikasjonsvei kun nevnt i for bindelse med byggverk med krav om universell utforming. I tidligere tekniske forskrifter, både før og etter 1997, var dette angitt i veiledning både for arbeids- og publikumsbygg og boligbygg.

NHF mener at;

- for kommunikasjonsvei i byggverk med krav om tilgjengelig boenhet må det være et maksimumskrav til stigning. Dette stigningsforholdet må ikke være brattere enn 1:20.
- krav til stigning også bør angis i § 12-6, femte ledd bokstav a slik: *Kommunikasjonsvei til tilgjengelig boenhet skal være trinnfri. Stigning skal ikke være brattere enn 1:20.*

§ 12-6, sjette ledd bokstav a:

NHF viser til våre argumenter angående stigning for paragrafene 8-5, 8-6 og 8-7 og **avviser endring i stigningsforhold i § 12-6, 6 a, og ber DiBK opprettholde dagens krav.**

§ 12-7, § 12-8, § 12-9 og § 12-11

For **krav til snuareal i tilgjengelig boenhet** er det i samtlige ovenstående paragrafer foreslått å sette preaksepterte ytelser til snuareal for rullestol ned til snurektangel på 1,30 m x 1,80 m og snusirkeldiameter på 1,30 m for studentboliger.

DiBK henviser til «fullskalaforsøk og utredninger som kun identifiserer små ulemper». Man påstår at «forsøkene viser at snurektangel med denne størrelse er egnet til å snu på for inntil 90 prosent av brukere i manuelle og elektriske rullestoler som ikke er ledsagerstyrte.»

NHF mener at direktoratet ikke har grunnlag for å hevde at testen ved HIG dokumenterer at et snurektangel på 1,30 m x 1,80 m ivaretar kravene til universell utforming og tilgjengelig boenhet.

Testresultater når det gjelder plasskrav henger nøye sammen med hvem testpersonene er og hvilke rullestoler de anvender. Både kroppsstørrelse, den enkeltes funksjon, rullestoltyper/tilpasninger har betydning for resultatet. En stor antall testpersoner med ulike rullestoler og ulike personlige forutsetninger er derfor helt sentralt og avgjørende for pålitelig kunnskap.

Testingen ved HIG omfatter et lavt antall testpersoner hvor det i tillegg er slik at de hyppigst anvendte rullestoltypene – elektriske kombirullestoler med forhjulsdrift eller bakhjulsdrift - er underrepresentert i forhold til manuelle stoler og senterdrevne elektriske stoler. Det er påfallende at stoler som utfordrer 1,30 m snubredde som enkelte boligprodusenter har påvirket departementet til å ønske seg, nesten er fraværende i testen.

Når man leser rapportens resultater grundig, viser resultatene at mange av testpersonene ikke greier å snu på så liten plass. Menon Economics opplyser i sin rapport at de i telefonintervju med prosjektleder Nersveen hos HIG har fått bekreftet at snusirkelen på 1,3 m i liten grad vil ha konsekvenser for brukere av manuelle rullestoler, mens rom med denne snusirkelen vil være svært vanskelig, hvis ikke umulig, å bruke for brukere av elektriske kombistoler.

Proba sin konsekvensutredning anbefaler heller ikke at det foreslåtte snurektangel innføres. På side 19 i deres rapport avsluttes deres konklusjon vedrørende arealbehov for rullestol slik: «*Spriket i vårt materiale er såpass stort at vi ikke finner grunnlag for å gi en klar anbefaling om denne regelendringen.*»

Standarden ISO 21542 angir målene 1500 mm x 1500 mm eller 1500 mm snusirkeldiameter, og er framkommet etter forskning, erfaringer, drøftinger og observasjoner mellom et stort antall land over hele verden. DiBK neglisjerer dette i sitt forslag til preakseptert ytelse for snuareal i bolig ved å etablere snurektangel på 1,30 m x 1,80 m og snusirkeldiameter 1,30 m for studentboliger.

Studentboliger og snusirkel

At det for tilgjengelige studentboliger foreslås en snusirkel på 1,30 m er meningsløst. Tidligere har myndighetene redusert kravet om tilgjengelig boenhet for studentboliger ned til en andel på 20 %. Om forslaget som nå ligger til grunn gjennomføres vil det i praksis føre til at ingen nye studentboliger vil bli bygget slik at funksjonshemmede studenter kan ha mulighet til å bo der.

Både forslaget og vurderingene som legges til grunn viser et diskriminerende menneskesyn og nedlatende holdninger til funksjonshemmede studenter. I direktoratets merknader står følgende å lese: *Forslaget kan innebære ekskludering av en liten gruppe potensielle beboere (brukere av elektrisk rullestol). Vi mener at samskipnader og stiftelser uansett har gode forutsetninger for å tilpasse løsninger for brukere med særlige behov, og bygge med høyere kvalitet. Det er derfor ikke gitt at forslaget har negative virkninger for personer med funksjonsnedsettelse.*

Direktoratet ser at til å være trygg på at samskipnadene selv skal øke ut over minimumskrav for å lage boliger for at unge funksjonshemmede studenter skal kunne ha et sosialt liv sammen med andre studenter og kunne bo på en akseptabel måte. Følger man denne logikken kan man jo egentlig avskaffe teknisk forskrift og alle reguleringer som ligger der, fordi man stoler på at byggherrer og utbyggere vil sørge for at alle byggverk blir utført med god kvalitet til samfunnets beste.

Konklusjon ang. forslag til preaksepterte ytelser for snuareal, som i hovedsak gjelder for § 12-7, § 12-8, § 12-9 og § 12-11.

NHF avviser forslaget fordi;

- det finnes ikke støtte for å innføre snurektangel på 1,30 m x 1,80 m eller en snusirkel med diameter 1,30 m verken i Nersveen og Olsen sin studie, Menon sin samfunnsøkonomiske analyse eller i Proba sin konsekvensutredning.
- en snusirkel med diameter 1,5 meter er dokumentert i forskning, er allment akseptert internasjonalt og er nedfelt i internasjonale standarder.
- **Snusirkeldiameter på 1,5 meter må opprettholdes.**

§ 12-11 Bod og oppbevaringsplass

Direktoratet foreslår å fjerne krav om innvendig oppbevaringsplass eller bod, og å halvere størrelse på utvendig sportsbod for boenheter inntil 50 kvadratmeter.

NHF mener at dette vil bli en stor ulempe for alle, fordi alle har behov for noe lagringsplass. Forslaget forringer kvaliteten i små boliger vesentlig. For personer som bruker forskjellige hjelpemidler vil det skape store problemer både å ikke ha en innvendig lagringsplass og at utvendig bodareal halveres.

NHF avviser endringsforslaget for § 12-11 og ber DiBK opprettholde dagens krav.

§ 12-11 Balkong og terrasse mv.

For bolig med krav om tilgjengelig boenhet er det lempet på krav om tilgjengelighet til balkong og terrasse. Det er foreslått at kravet om trinnfrihet og snuareal for rullestol kun skal gjelde den største balkong, terrasse eller uteplass. Hvis det er flere slike tilhørende en bolig trenger ikke de øvrige å være tilgjengelige.

DiBK skriver i sin merknad at dette eksempelvis åpner for at det kan etableres luftebalkong eller liten takterrasse uten krav til tilgjengelighet i tillegg til den tilgjengelige balkongen. Det vil gjøre det enklere å bygge boenheter med flere balkonger, noe som øker fleksibiliteten i valg av balkongløsninger.

NHF mener at forslaget ikke er akseptabelt. Foreslått 4. ledd innskrenker i en rullestolbrukers mulighet til å bevege seg på områder som naturlig tilhører boenheten. Det er et sikkerhetsperspektiv ved dette også. Forutsetter man at personer som bruker rullestol ikke har barn eller ansvar for barn slik andre personer har? Eksempelvis kan barn klatre over rekkverk eller sette seg fast uten at en rullestolbruker som sitter utestengt fra området kan foreta seg noe som helst - fordi man selv ikke kommer ut på balkongen.

Å lage små luftebalkonger i tillegg til stor balkong, kan i enkelte tilfeller være en kvalitet. Følgelig kan denne ut fra sin funksjon bli så liten at det ikke er rom for tilstrekkelig snuareal. Det mest alvorlige i denne situasjonen er at krav om trinnfrihet bortfaller. Som et minimumskrav til luftebalkonger på det være trinnfrihet, slik at også beboer som benytter rullator eller rullestol også kan komme ut på luftebalkongen, og eventuelt rygge inn igjen. Bevegelsesmønster blir da som for innvendig bod.

NHF avviser primært § 12-11. ledd 4

NHF ber sekundært om at krav om trinnfrihet skal gjelde alle balkonger til tilgjengelig boenhet, men at kravet om snuareal kan unnvikes for eventuelle luftebalkonger utover den største som har krav om full tilgjengelighet. Da kan eventuelt ledd 4 formuleres slik:

(4) Der det er flere balkonger, terrasser eller uteplasser mv. på inngangsplan i tilgjengelig boenhet, gjelder krav i tredje ledd bokstav b, kun for den som har størst areal.

§ 12-13 dør, port mv.

Andre ledd bokstav b angir krav til bredde for dør internt i boenhet på 0,76 m.

NHF vil her vise til vanlig regel for beregning av nødvendige bredder i 90 graders sving. Grunnen er at det trengs en viss bredde for at rullestolbruker skal kunne ta seg rundt svingen eller gjennom døren uten å ødelegge vegger og døråpninger. Det er angitt i flere sammenhenger, både hos Sintef Byggforsk og i norske standarder at summen av to frie bredder i 90 grader sving skal være minimum 2,20 m. Dette er ikke hensyntatt i direktoratets planlegging. Dører er ofte plassert i sideveggen i ganger/korridorer. I bolig har jo DiBK nå lagt opp til breddekrav på kun 1,30 m. Det vil gi en sum på fri bredde på kun 2,06 m. Man mangler da minst 14 cm.

NHF vil også påpeke at det er helt nødvendig at en dør med fri bredde på kun 76 cm ikke har dørterskel. Årsaken er at manuelle rullestoler kan være opptil 75 cm brede. Med henda på drivringene, som man trenger bruke for å komme over en terskel, vil det bli umulig å komme gjennom en åpning hvor det bare er 5 mm klaring på hver side av selve rullestolen. Hvis døren er uten terskel vil man lettere kunne trille gjennom åpningen, forutsatt at man har nødvendig fri plass for å kunne svinge i korridoren.

NHF konkluderer med grunnlag i ovenstående at;

- fri bredde i gang/korridor, der det er dør på sidevegg, må være minst 1,50 m.
- terskler må ikke forekomme på dører med fri åpning mindre enn 0,90 m.

§ 12-14 og § 12-16

Det foreslås at trapp og rampe skal ha **håndløper på begge sider i én høyde** med overkant henholdsvis 0,8 m - 0,9 m og 0,80 m over trinn/dekke, eller i to høyder med overkant henholdsvis 0,90 m og 0,70 m over dekke, slik det tidligere var krav om.

DiBK skriver i sin merknad: *Det vil etter forslaget være tilstrekkelig med håndløper i en høyde som har overkant 0,80 m. Direktoratet vurderer at hensyn til tilgjengelighet, brukbarhet og sikkerhet fremdeles vil være ivaretatt, samtidig som det blir enklere og billigere å oppfylle kravet.*

NHF mener dette er for lite utredet. Testen fra NTNU Gjøvik er utført med håndløper i kun én høyde, og er bare gjennomført for korte og smale ramper, som er helt forskjellig fra normale ramper i dag. Oftest er ramper bredere og da følgelig med mulighet til bare å holde i håndlisten på den ene siden. Test er heller ikke gjort for trapper. Nersveen, som har utført testen, skriver selv at det bør gjøres liknende test for trapp, og antar det vil kunne gi andre resultater.

§ 12-18. Skilt, styrings- og betjeningspanel, håndtak, armaturer mv.

Luminanskontrast

NHF mener at 2. ledd sitt krav om luminanskontrast mellom skilt og tekst på 0,4 er for dårlig. Det er heller ikke korrekt at dette er i tråd med Blindeforbundets anbefalinger. NHF ser alvorlig på at

direktoratet feilaktig bruker Blindforbundet som alibi for sitt forslag.

NHF mener at kravet til luminanskontrast her må settes til 0,8.

Betjeningshøyde

I 3. ledd foreslås å lempe på krav om maksimal betjeningshøyde for vindu, brytere og annet slik at maks høyde endres fra 1,10 m til 1,20 m

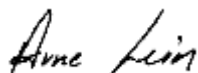
Direktoratets skriver i sin merknad: *Høyde for betjeningspanel til døråpner foreslås økt til 1,2 meter. Utredning om konsekvenser av endring av krav til betjeningspaneler [17] tyder på at endringen er uproblematisk. Generelt anbefaler utredningen endring av betjeningshøyde slik det er foreslått.*

NHF mener at personer med nedsatt arm- og håndfunksjon vil ha problemer med å løfte hånden opp til dette nivå, for så videre å betjene diverse innretninger. Konsekvensutredningen fra Proba har ingen dokumentasjon, verken fra testing eller fra praksisfeltet, og er kun et resonnement ut fra saksbehandlers egen mening. Her er erfaringen fra tusenvis av funksjonshemmede satt til side. Vi kan også vise til at NS 11001 Universell utforming av byggverk angir maks 1100 mm betjeningshøyde.

NHF avviser forslaget om økning av betjeningshøyde og ber DiBK opprettholde dagens krav.

NHF avslutter med dette vår høringsuttalelse. Vi forventer, som en organisasjon med stor erfaring og fagkompetanse både på rullestoler, funksjonshemmedes faktiske forhold og på politiske føringer for funksjonshemmede, at våre merknader og argumenter er lest og blir høyt vektlagt.

Med vennlig hilsen
Norges Handikapforbund

Arne Lein
Forbundsleder

Arnstein Grendahl
Generalsekretær